

CZU [159.923:371.12]

ASPECTE PSIHOSOCIALE ALE DEZVOLTĂRII PERSONALE A CADRULUI DIDACTIC

Violeta VRABII, *lector universitar, doctor,
Institutul de Științe ale Educației, Chișinău, Moldova*

Abstract. *In the work are generalized the ideas of the authors toward personal development and systematized the tendencies of self-affirmation of the teacher, according to age.*

Keywords: *attitude, knowledge, change, interaction, age, teacher.*

Mileniul trei a prevestit „megatendințele”, apărute încă în ultimele decenii ale mileniului doi, intrarea în *societatea cunoașterii*. Denumirea este incitatoare, provocatoare și entuziasmată, deoarece *cunoașterea* înseamnă *co-nașterea* la nivelul multidimensional a conștiinței. Cu alte cuvinte, menționa M. Caluschi, într-un prezent caracterizat prin progresul tehnologiei înalte, a informatizării și globalizării, *expectanțele față de formarea oamenilor cresc prin solicitări imprevizibile și nebănuite în deceniile anterioare*” [apud 3, p. 71].

Dezvoltarea personală este un concept ce desemnează o realitate psihologică, este un domeniu al cunoașterii și intervenției care a cunoscut în ultimele decenii o evoluție remarcabilă fiind „o adevărată politică socială și educațională permanentă pentru promovarea succesului profesional, social și al bunăstării psihologice. Dezvoltarea personală desemnează dinamică psihică ce include ideea de creștere, de devenire, de abilitate, de formare.

Curentul dezvoltării personale, afirma M. Seligman, este evident, acel care *cere schimbarea*, dar există unele aspecte legate de noi care pot fi schimbate, altele care nu pot fi schimbate, și unele care pot fi schimbate doar cu extreme de mare greutate [10, p. 20].

De aceea, credem ar fi bine ca schimbarea să fie posibilă fără mari traume, dar cu efort, și implicare în timp ajungem la creștere personală, satisfacție, stare de bine, fericire.

În acest context, *Psihologia pozitivă* reprezintă direcția formativă pentru dezvoltare personală. Luată separat, ca un concept nou, psihologia pozitivă are scopul de a *reuni cercetările* sociologilor, antropologilor, psihiatrilor, psihologilor umaniști, filosofilor. De fapt, există o cercetare unificată asupra căilor care duc la prosperitate și înflorire, analizate atât din punct de vedere individual, cât și culturale.

După opinia adepților psihologiei pozitive, personalitate cu trăsături pozitive este caracterizată pe trei dimensiuni: *bunăstare spirituală, autoreglare, performanță*. Prima trăsătură constituind variabilă intermediară care se interpune între intrări și ieșiri, cea de-a doua mecanismul transformator și de autosusținere. Autosusținerea se realizează în două direcții:

- va face viața oamenilor mai sănătoasă fizic, dându-le tot ceea ce psihologii află despre efectele stării de bine a minții asupra corpului;
- va reorienta psihologia la cele două misiuni neglijate ale ei – a face oamenii normali mai puternici și mai productivi și a actualiza potențialul uman cel mai înalt.

Deasupra tuturor acestora stă însă un scop și mai generos: a-i face pe oameni să înțeleagă că viața merită a fi trăită cu demnitate și sens [apud 12].

Dezvoltarea personală corelată cu fericirea, în perioada contemporană, mai ales în psihologie, a primit un înțeles pragmatic și a început să fie studiată și științific. Astfel, *fericirea* este definită ca o trăire emoțională pozitivă față de propria viață. Evident, când vorbim de propria viață ne referim la trecut, prezent și viitor. Așadar, pentru a fi fericiți, trebuie să fim mulțumiți de trecut, (cât mai) bucuroși în prezent și optimiști față de viitor.

Dimensiunile dezvoltării Eului din perspectivă psihosocială reprezintă constructul psihic complex, derivat din interpenetrarea elementelor cognitive, afectiv-motivaționale și atitudinale, depășește interpretarea lui unilaterală prin reducerea fie la simțire, fie la reflexie, preciza M. Zlate. Ch. Cooley, dezvoltând teoria interacționistă, considera că Eul personal nu se poate dezvolta decât în raporturile interpersonale, astfel, individul și societatea formează un tot inseparabil [apud 11].

Deoarece, „*schimbă atitudinea*”, afirma T. Callo, este sfatul pe care îl primim când trebuie să schimbăm ceva în comportamentul nostru, „*schimbă atitudinea*” este rezultatul final, fie că ne place sau nu, petrecem o mare parte din viață muncind în ocupația aleasă [2, p. 83].

Orice schimbare este receptată diferit de grupuri de populație, punând problema de adaptare socială. Chiar și cadrul didactic, cel mai fidel învățării pe tot parcursul vieții, opune *rezistența* la schimbare, evidențiind coloratură afectivă, cognitivă, comportamentală.

Autorul A. Neculau menționează, în acest sens, orice schimbare presupune o comparație între un „înainte” și un „după”. Comparația atinge și identifică circumstanțele care au favorizat procesul, cauzelor ce le-au produs, precizează autorul, iar *timpul*, de exemplu, constituie o *condiție* a schimbării și nu o cauză [9, p. 226].

Astfel, *schimbarea*, înseamnă *transformări* profunde ale structurilor sociale, modificând total contextualul vieții psihosociale. Actorul social „*personalizează*” câmpul socio-cultural, el își restructurează relațiile cu altul, rețeaua interpersonal participă, contribuind la schimbarea scenariilor culturale. Numai după o acumulare masivă de informații *se schimbă atitudinile* și se declanșează apoi *modele* comportamentale adecvate [9, p. 230].

Iar în viața de zi cu zi ne implicăm într-un proces de schimbare a atitudinilor, astfel, persuasiunea ca proces de schimbare a atitudinilor face parte din viața noastră, afirmă I. Dafinoiu. Acestea se implementează în final în corelația tridimensională de reacții: *afective, cognitive, comportamentale*. Astfel, perspectiva tridimensională a atitudinii oferă un cadru teoretic mult mai productiv pentru cercetarea științifică întrucât permite evidențierea

proceselor și mecanismelor psihologice ce intervin în formarea și schimbarea atitudinii [5, p. 297].

Prin urmare, *angajamentul* într-o acțiune de dezvoltare, formare a cadrului didactic, având ca principala consecință o mai mare rezistență a acțiunii respective la schimbare, se înțelege de ce subiecții propriei formări ca ceva firesc, lăsați să aleagă liber, fiind totuși monitorizați, într-un număr mai mare, de deciziile inițiale.

Teoria angajamentului permite, astfel, remarcă autorul S. Moscovici, înțelegerea acestei dispoziții deosebite a persoanelor de a rămâne la o decizie inițială atunci, când schimbarea nu le mai permite obținerea avantajelor scontate și rămân în starea de amor-sare, când primesc lucrurile așa cum sunt [apud 8, p. 206].

Altfel zis, cadrele didactice percep schimbarea ca un efect al angajamentului în profesia didactică, iar amorsarea îi ajută să primească lucrurile așa cum sunt.

Cadrele didactice reprezintă grupele sociale, determinate atât după criteriul etativ, cât și după cel valoric – grupe de adulți. Educația adulților – desemnează ansamblul proceselor organizat ale educației, ale conținutului, ale metodelor de formare, dezvoltare care prelungească sau completează educația inițială atât de necesară și cadrelor didactice.

La fel, educația adulților acordă ajutor cadrului didactic pentru a se putea integra socio-profesional mai bine, a participa la dezvoltarea sa personală și a colectivității din punct de vedere socio-economic și cultural.

Deci, educația adulților vizează pe adult, nemijlocit pe cadrul didactic, în multiplele sale *statusuri* și roluri izvorând din *responsabilitățile* pe care și le asumă. Adultul este obligat permanent să *dea soluții*, să elaboreze *strategii de dezvoltare* și, mai ales, să *acționeze*. Prin urmare, autocunoașterea, spiritul critic, autocontrolul sunt trăsături esențiale pentru această vârstă.

În același context, H. Gardner descifrează relația – vârstă și schimbare, afirma că confruntarea rezistențelor predominante este o pârghie necesară pentru a determina o răzgândire. Îmbătrânirea, remarcă autorul, are o problemă majoră: ne face din ce în ce mai rezistenți la schimbare, mai puțin dispuși la răzgândire și asta se întâmplă pentru că ajungem să *ne cunoaștem mai bine*, să *ne iubim pe sine mai mult*, să ne suim convingerile *pe un pedestal* [apud 6].

Prin urmare, ideile noi circulă cu ușurință și prind rădăcini destul de greu, deoarece adultul nu știe din timp, care dintre ideile formate se vor dovedi eficiente în comunicarea unui mesaj inedit. De aceea, autorul remarcă, este bine să folosim forme alternative, trebuie să fim pregătiți să efectuăm repetate intervenții chirurgicale asupra reprezentărilor noastre mentale și ale altora până când următoarea schimbare de context pune sub semnul întrebării statutul nostru curent.

Cadrul didactic tinde spre vârf, iar timpul creează premise spre orizonturi de implementare pe scara valorică a dezvoltării sale. Prin urmare, adevărata evoluție, schimbare a cadrului didactic este influențată de conștientizarea de sine, pe care o implementează eficient, realizând așteptările personale și cele profesionale.

Conform unor opinii persoana acumulează experiență odată cu înaintarea în vârstă și aceasta se află în strânsă legătură cu împlinirea de sine. Totuși, experiențele diferă ca intensitate și depind de deschiderea persoanei în momentul în care acestea s-au produs și modul în care persoana s-a implicat în rezolvarea eficientă a acestora. Vârsta poate fi văzută ca un proces continuu de adaptare. Acest proces de adaptare este unul dinamic și se desfășoară pe toată durata vieții, în care omul și mediul se influențează reciproc, astfel, înaintarea cu succes în vârstă vine cu atingerea rezultatelor pozitive, evitarea și minimalizarea celor negative.

Astfel, caracteristicile generalizatoare ale vârstelor de care ne-am ghidat în experiment sunt următoarele:

- ✓ tânărul adult (20-30/35 de ani), intimitate versus izolare, prieteni, relații, mutualitate afectivă, se consolidează atitudinile personale și sociale, deseori, situația socială se face în detrimentul împlinirii personale;
- ✓ adultul (35-50/60 ani), realizare versus rutină, familie, profesie, responsabilitate, devoțiune, împlinirea de sine ia un anumit specific și perioada vârstei adulte mijlocii poate fi privită ca o perioadă a împlinirii Sinelui;
- ✓ bătrânețea (după 60 ani), integritate versus disperare, pensionare, apusul vieții, înțelepciune, dar și inflexibilitate, duritate, stereotip.

Așa cum remarcă G. Allport, adultul matur posedă motive care sunt controlate, relevante social și destul de bine integrate unei *activități planificate*, elemente diriguitoare în acțiunile de educație a acestei categorii de vârstă. De regulă, educația adulților este văzută doar ca modalitate prin care omul poate să *dea răspuns* la schimbările sociale. Persoana trebuie să *învețe și cum* să rezolve multe probleme legate de *propria evoluție*, de incertitudinile ce apar în cursul *dezvoltării* sale individuale, determinați de capacitatea de a lua decizii. Adulții se confruntă permanent cu *schimbarea*, cu decizia determinată *de schimbare* [1, p. 203].

Deci, relația dintre dezvoltare, schimbare și timp este descrisă adesea prin metafore de genul: a tinde spre vârf, a ajunge în vârf, ascensiune pe scara valorilor, atingerea maximumului de potențial. Pe de altă parte, timpul se regăsește pe orizontală și este înlocuit cu metafore de genul: *final, la fix, a merge înapoi, alunecare*.

În contextul celor relatate anterior, *concluzionăm*: cadrul didactic este o persoană adultă, care este în permanentă educație, schimbare, învățare. În urma procesului dezvoltării va da dovadă de maturitate afectivă, fiind definitivat valoric, conștient de necesitatea schimbării, afirmându-se ca *subiect al propriei deveniri*.

Pentru a determina tendințele de afirmare a Sinelui a cadrului didactic în contextul psihosocial am efectuat o chestionare a două eșantioane de cadre didactice. Eșantionul 1 cadre didactice cu vârsta 35-45 ani (23 persoane) și eșantionul 2 (20 persoane) cadre didactice cu vârsta 46-peste 57 ani.

În procesul desfășurării experimentului celor 2 eșantioane le-au fost administrate Chestionarul „Sunteți o persoană constructivă?” (tradus și adaptat după Dominique Chalvin, L'affirmation de soi) [4, p. 162].

Chestionarul conține 60 de afirmații, răspunsurile „mai curând adevărat” și „mai curând fals”. Interpretarea rezultatelor determină 4 grupe de atitudini: *atitudinea de evitare*, exprimată prin tendințele de a se ascunde, decât a înfrunta lucrurile și oamenii; *atitudinea de înfruntare*, prin care persoanele își arată orgoliile și dominarea în relații; *atitudinea expectativă*, persoanele ce preferă rolurile de culise, în așteptare; *atitudinea constructivă*, caracteristică persoanelor ce le place să fie ele înseși în relaționare cu încredere și ascultare reciprocă.

Scopul demersului experimental: determinarea tendințelor de afirmare Sinelui în contextul orientărilor valorice, în funcție de vârstă cadrul didactic.

Interpretarea rezultatelor este expusă în Tabelele 1, 2.

Tablel 1. Statistica descriptivă, eșantionul experimental 1

Eșantionul 1	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	Skewness	Kurtosis
evitare	23	5,00	13,00	9,9130	1,99802	-,806	,243
înfruntare	23	2,00	10,00	6,4348	2,08514	-,641	-,039
expectativă	23	3,00	12,00	7,2609	2,28070	,051	-,206
constructivă	23	9,00	15,00	11,7826	1,90589	,427	-1,004
Valid N (listwise)	23						

Statistica descriptivă a datelor statistice a subiecților din cele 2 eșantioane experimentale pun în evidență faptul că distribuțiile sunt asimetrice, motiv pentru care am utilizat metodele neparametrice de prelucrare a datelor statistice.

Astfel, din analiza statistică, Tab. 1, observăm că la cadrele didactice din *eșantionul 1* sunt identificate următoarele atitudini: pe prima poziție, cu valoarea medie 11,78 – afirmarea atitudinii constructive, adică persoanele pot să fie ele însuși, cu încredere, știu să se afirme și să-și apere drepturile și opiniile fără a fi agresivi; pe poziția a doua – atitudinea de evitare, cu valoarea medie 9,91, caracterizată de tendința de a se ascunde, de a fugi mai degrabă decât a înfrunta oamenii și lucrurile, teama maladivă de judecata altora, de a avea responsabilități; atitudinea expectativă pe poziția a treia cu valoarea medie 7,26, manifestată la cei ce așteaptă momentul potrivit, rolurile de culise, urmărind clipa prielnică în loc să spuneti ce aveți în mod deschis; ultima poziție cu valoarea medie 6,43 revine atitudinii de înfruntare, cei care domină pe alții, dorința de a reuși cu orice preț, chiar trecând peste alții, plăcerea de răzbunare, ofensă, de a contrazice.

Tab. 2. Statistica descriptivă, eșantionul experimental 2

Eșantionul 2	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	Skewness	Kurtosis
evitare	20	3,00	14,00	9,9500	2,85574	-,697	,112
înfruntare	20	4,00	12,00	7,8500	2,60111	-,057	-1,523
expectativă	20	3,00	12,00	7,2500	2,35919	,068	-,032
constructivă	20	6,00	15,00	11,7500	2,82610	-,868	-,494
Valid N (listwise)	20						

Analiza statistică descriptivă a rezultatelor ce indică afirmarea sinelui la subiecții eșantionului 2: pe prima poziție – atitudini constructive cu valoarea medie 11,75; poziția a doua – atitudini de evitare cu valoarea medie 9,95. Apoi urmată de nivele aproximativ egale pentru atitudinea înfruntare cu valoarea medie – 7,85 și cea expectativă cu valoarea medie 7,25.

Din datele statistice acumulate concluzionăm: În ambele eșantioane predomină atitudinea constructivă de afirmare a Eului în relații, iar vârsta subiecților, de fapt, nu a arătat mari diferențe. Aceasta demonstrează ideea, cadrele didactice de vârstele 35 – peste 57 au dominant tendințe de afirmare a Sinelui – constructivă.

Prin urmare, persoana cadrului didactic ca o structură deschisă de trăsături compensatorii, care permite confruntarea continuă a condițiilor interne cu invarianți externi, se dezvoltă ca o individualitate unică și originală, asigurând premiza favorizantă pentru o competență didactică cu adevărat personală în cadrul căreia planul social normativ al profesiei se intersectează cu planul emergent al persoanei.

Raportarea continuă a procesului de dezvoltare personală la diverse niveluri de manifestare a trăsăturilor validate ca factori interni ai competenței cadrului didactic reprezintă o cale eficientă de dezvoltare personală, o traiectorie individuală, o schemă atitudinală complexă, specific personală. Prin urmare, cadrul didactic va prelua și interioriza din societate roluri, experiențe, atitudini, transformându-le în proprii [7, p. 71].

Astfel, M. Caluschi constata faptul că este necesar ca specialiștii din domeniul educației să contureze viziuni legate de viitor, strategii și metodologii de lucru pentru a realiza în concordanță cu schimbările efectele așteptate la nivelul individual. Aceste tendințe ce acționează în dinamica viitorului într-o societate a cunoașterii, oferind paradoxal o fațetă fericită a progresului și bunăstării sporite a individului concomitent cu o fațetă plină de amenințări privind libertatea, identitatea, constituie o provocare majoră pentru psihologi, chemați să elaboreze strategii performante de transformare a problemelor și crizelor, cu care se confruntă și se vor confrunta indivizii [3, p. 71].

Bibliografie:

1. Alport G. Structura și dezvoltarea personalității. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1991.
2. Callo T. Pedagogia practică a atitudinilor. Chișinău: Editura Litera, 2014.
3. Caluschi M. Procesul formativ de formare personală în viitorul extrem. În Psihologie, revista științifico-practică nr. 3, 2011, p. 69-74.
4. Chelcea A. (coord.) Psihoteste (2) Cunoașterea de sine și a celorlalți. București: Editura Știință și Tehnică, 2002.
5. Dafinoiu I. Mecanisme și strategii ale persuasiunii. În: Psihologia socială. Aspecte contemporane, coordonator Neculau A. Iași: Editura Polirom, 1996.
6. Gardner H. Tratat de răzgândire. București: Editura Allfa, 2006.
7. Marcus C. (coord.) Competența didactică. București: Editura ALL Educațional, 1999.
8. Moscovici S. Psihologia socială a relațiilor cu ceilalți. Iași: Editura Polirom, 1998.
9. Neculau A. O perspectivă psihologică asupra schimbării. În: Psihologia socială. Aspecte contemporane. (coord.) Neculau A. Iași: Editura Polirom, 1996.
10. Seligman M. Ce putem și ce nu putem schimba. Ghid complet pentru succesul în dezvoltarea personală. București: Humanitas, 2013.
11. Zlate M. Eul și personalitatea. București: Editura Trei, 2002.
12. Zlate M. Fundamentele psihologiei. București: Editura Universitară, 2006.